

Spis rzeczy

Kinga Lenzion Olga A. Kotowska-Wójcik	Wstęp	7
Dział I Społeczny wizerunek kobiety		
Małgorzata Pawlus	Tożsamość polskich kobiet – pomiędzy tradycją a nowoczesnością	23
Joanna Wróblewska-Skrzek	Budżet czasu kobiety	37
Justyna Kurtyka-Chatas	Seniorka aktywna czy bierna – obraz kobiety w okresie późnej dorosłości	53
Kinga Lenzion	Afrykańska kobieta – bezradność czy aktywność w działaniu?	75
Dział II Aktywność zawodowa kobiet		
Marta Luty-Michalak	Płeć jako determinanta kariery naukowej	93
Olga Kotowska-Wójcik	Nowa feministka jako naukowiec. Rzecz o pełni kobiecości	111
Magdalena Hryniewicka	Kobieta w nauce i biznesie w świetle badań empirycznych	127
Joanna Furmańczyk	Rola i znaczenie kobiet w zarządzaniu współczesnymi organizacjami	145
Sylwia Michalska	Kobiety w socjologii wsi – badane i badaczki	167
	Bibliografia	179

Kinga Lendzion
Olga A. Kotowska-Wójcik

Wstęp

Waleczny duch kobiety. Społeczno-ekonomiczne aspekty ról kobiecych to publikacja rozpoczynająca cykl wydawniczy zainicjowany przez Zespół ds. Dobrych Praktyk w ramach inauguracji jego oficjalnej działalności.

Zespół tworzą pracownice naukowe Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (WNHiS UKSW), które pracują nad osiągnięciem awansu zawodowego i jednocześnie są matkami. Pomysł jego powołania zrodził się przy identyfikacji i analizie źródeł oraz ograniczeń możliwości rozwoju ścieżek kariery matek w nauce, braku procedur archiwizujących i prezentujących wypracowane w poszczególnych projektach dobre praktyki, a także braku rozwiązań proceduralnych dotyczących kwestii równości szans. Działalność Zespołu pozwoliła na stworzenie warunków wspólnego działania, co ułatwia uzyskanie awansu naukowego osobom zmagającym się z problemem godzenia tych dwóch niezwykle istotnych ról społecznych. Jednocześnie jest to ogromna szansa na zmobilizowanie potencjału naukowego o charakterze strukturalnym (formalna struktura Zespołu), pomocnym przy pokonywaniu barier. Dotychczas jako flagowe działania Zespołu można wymienić: nawiązanie międzynarodowej współpracy z The European Platform of Women Scientist (EPWS), współorganizację cyklu międzynarodowych konferencji naukowych pod hasłem „Nierówności społeczne” (pierwsza: 27 listopada 2013 roku, druga: 19 listopada 2015 roku), organizowanie cyklu międzynarodowych konferencji naukowych połączonych hasłem „Kobieta w nauce” (pierwsza: 8 maja 2014 roku, druga: 25 marca 2015 roku, trzecia planowana jest

na wiosnę 2016 roku), odbywających się na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych UKSW¹.

Poniższa publikacja jest owocem dyskusji toczącej się wokół zagadnień poruszanych w drugim ze wskazanych cykli konferencji. Jej celem jest archiwizacja wypracowanych rozwiązań oraz umożliwienie szerszego dyskursu wokół sygnalizowanych obszarów tematycznych. Ideą przyświecającą organizowaniu tych corocznych wydarzeń jest łączące nas przekonanie o tym, że płęć jest darem, a kobiecość tajemnicą i nieodłącznym źródłem życia. W myśl słów Jana Pawła II, skierowanych do uczestniczek IV światowej konferencji o kobiecie w Pekinie 29 czerwca 1995 roku, uważamy, że jako kobiety, matki i naukowcy mamy do wypełnienia określoną rolę społeczną. Papież pisał o docenianiu wkładu i zaangażowania kobiet pracujących zawodowo „we wszystkich dziedzinach życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego, artystycznego, politycznego (...) w budowanie bardziej ludzkich struktur ekonomicznych i politycznych”². Podkreślał potrzebę godzenia życia rodzinnego i daru macierzyństwa z pozostałymi sferami życia zawodowego. „Z pewnością pozostaje wciąż jeszcze wiele do zrobienia, aby kobieta i matka nie była dyskryminowana. Sprawą nagłą jest uzyskanie we wszystkich krajach rzeczywistej równości praw osób, a więc równej płacy za tę samą pracę, opieki nad pracującą matką, możliwości awansu zawodowego, równości małżonków z punktu widzenia prawa rodzinnego oraz uznania tego wszystkiego, co wiąże się z prawami i obowiązkami obywateli w ustroju demokratycznym”³.

Promowanie obecności kobiet w nauce nie jest nową inicjatywą. Zagadnienie równych szans dla kobiet i mężczyzn przewija się we wszystkich obszarach polityki Unii Europejskiej, w tym przede wszystkim

¹ Spotkanie założycielskie zespołu odbyło się 21 października 2013 r., a formalne jego powołanie określiło Zarządzenie nr 3/2013 z dnia 12 listopada 2013 r., wydane przez Dziekana Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych.

² Jan Paweł II, List do kobiet, 3 [dostęp: 07.08.2015] http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/pekin_29061995.html

³ Tamże, pkt 4.

w zakresie badań naukowych i innowacji. Ponawia się apele i publikuje nowe dokumenty zachęcające państwa członkowskie do usuwania barier prawnych, kulturowych i strukturalnych, utrudniających rekrutację, zatrzymywanie w zawodzie i rozwój kariery kobiet naukowców, do niwelowania poziomu dysproporcji udziału kobiet i mężczyzn w procesach decyzyjnych oraz inspirowania naukowców, by uwzględniali zasady równości w programach i zespołach badawczych. Przedstawiciele Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego zaapelowali do Parlamentu Europejskiego oraz rządów państw członkowskich o wypracowanie i implementację sposobów zapewnienia równowagi pomiędzy pracą a życiem rodzinnym poprzez opracowanie i wdrożenie polityki prorodzinnej dotyczącej naukowców obu płci. Za najistotniejszą w tym zakresie uznano możliwość satysfakcjonującego godzenia życia zawodowego z rodzinnym. W tym kontekście pojawiają się takie określenia, jak: „szklany sufit”, „dziurawy rurociąg” czy „ściana macierzyństwa”, ilustrujące problemy, które utrudniają rozwój kariery szczególnie kobietom-naukowcom, często ponoszącym główny ciężar obowiązków opiekuńczych i domowych⁴.

Postulaty międzynarodowych, jak i krajowych gremiów opiniotwórczych zmiernają w kierunku wypracowania określonych rozwiązań i w większym stopniu pozwalają na szersze spojrzenie i ocenę sytuacji kobiet-naukowców i kobiet pracujących w ogóle, pozostają jednak wciąż na poziomie dyskursu, nie przybliżając zasadniczych rozwiązań. Codzienna rzeczywistość matek, realizujących się w nauce, a także pracujących w domu, jest wielorako uwarunkowana i zależna od ogólnej sytuacji społeczno-ekonomiczno-demograficznej państwa.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego kobiety stanowią prawie 52% ludności Polski; na 100 mężczyzn przypada ich 107 (wśród ludności miejskiej 111, na wsi 101). Wśród mieszkańców wsi przewaga liczebna kobiet następuje dopiero począwszy od 62 roku życia, w miastach – już od czterdziestego. Przeważająca liczebność kobiet

⁴ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie kobiet w nauce, SOC/552, Bruksela 15 października 2014.

zmusza je często do prowadzenia bardziej dynamicznej egzystencji i podejmowania odpowiedzialności za życie swoje i bliskich.

Niemal od ćwierćwiecza niska liczba urodzeń nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, od 1989 roku utrzymuje się okres depresji urodzeniowej. Wartość współczynnika dzietności ogólnej w roku 2013 wyniosła 1,26, a powinna kształtować się na poziomie około 2,10–2,15. Zaobserwowano także przesunięcie okresu najwyższej płodności kobiet do grupy 25–29 lat, przy równoległe istotnym wzroście płodności w grupie wieku 30–34 lata. Zatem przez niepełne 15 lat mediana (wartość środkowa) wieku rodzących pierwsze dziecko wzrosła o ponad trzy lata. Natomiast średni wiek pierworódek wzrósł z 23 lat w roku 1990 do 27,2 lat w roku 2013.

Mimo że doświadczamy w Polsce pozytywnego zjawiska, jakim jest wydłużanie się trwania życia, to w połączeniu z niskim poziomem dzietności powoduje ono proces starzenia się polskiego społeczeństwa. W przyszłości grozi to zmniejszaniem się podaży pracy oraz trudnościami w utrzymaniu wydolności systemu zabezpieczenia społecznego w wyniku wzrostu liczby osób w starszym wieku.

Zasygnalizowane powyżej wybrane procesy demograficzne będą miały negatywne konsekwencje dla rynku pracy. W końcu 2013 roku liczba ludności w wieku produkcyjnym wynosiła 24,7 mln osób i stanowiła około 64% całej populacji. Prognozy na rok 2050 (uwzględniające podniesienie wieku emerytalnego do 67 lat zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn) wskazują na spadek liczby ludności do około 19 mln, czyli 56% stanu obecnego. Równocześnie część populacji w wieku nieprodukcyjnym wzrośnie o blisko 3 mln. W konsekwencji wartości wskaźników obciążenia demograficznego wzrosną. Szacuje się, że zmiana ta będzie znacząca: z przypadających w 2013 roku 29 osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2050 roku nastąpi wzrost do 52 osób w wieku poprodukcyjnym⁵.

⁵ Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2014 roku, Notatka informacyjna, Warszawa, GUS 25.01.2015.

Trudna ogólna sytuacja na rynku pracy będzie w dwójnasób dotkliwa dla kobiet. Choć pod względem wykształcenia wypadają one statystycznie lepiej od mężczyzn, jednak wciąż w większym stopniu pozostają zagrożone bezrobociem i biernością zawodową. Te, które pracują, często doświadczają dysproporcji w wynagrodzeniach na swoją niekorzyść. Są także bardziej obciążone obowiązkami rodzinnymi. I choć część tych zjawisk powoli ulega zmianie (np. inny podział obowiązków domowych, lepsze wykształcenie, wysokie wskaźniki przedsiębiorczości etc.), to nadal kobiety pozostają w trudniejszej sytuacji pod względem realizacji pragnień i działania według swojego systemu wartości w różnych sferach życia.

W celu zatrzymania bądź spowolnienia tempa zachodzących procesów demograficznych należy nie tylko wspomóc kobiety na rynku pracy, ale przede wszystkim stwarzać lepsze warunki do łączenia macierzyństwa z pracą zawodową, zachęcać do podejmowania wysiłku rodzenia i wychowywania dzieci. Nie jest to łatwe zadanie, gdy obciążenia budżetów domowych wymagają w większości zarobkowania przez obydwójce partnerów, a znalezienie i utrzymanie pracy równej mężczyźnie (ze względu na prestiż i dochód) jest dla kobiety statystycznie mniej prawdopodobne. Istniejące systemy wsparcia, usługi opiekuńcze i rozwiązania instytucjonalne wydają się wciąż niewystarczające i nieefektywne ze względu na skalę problemu, z jaką mamy do czynienia w Polsce. I choć pod pewnymi względami (jak wykształcenie kobiet czy jakość życia w zdrowiu) dorównujemy, a nawet przekraczamy średnią europejską, to w kwestii równouprawnienia kobiet i mężczyzn, tak na rynku pracy, jak i w rodzinach, pozostaje jeszcze wiele do zrobienia.

Działania podjęte przez Zespół ds. Dobrych Praktyk wpisują się w misję poszukiwania rozwiązań wspomagających rozwój kobiety zgodnie z jej naturą i sprzyjających godzeniu aktywności zawodowej ze sferą rodzinną. W wybranych do niniejszej publikacji artykułach naukowych podjęto tematy istotne dla społeczeństwa jako całości i uznane przez autorki za ważne. Publikacja ta nie aspiruje do wyczerpania tematu ani ukazania wszelkich aspektów poruszanych problemów, stanowi jedynie

udokumentowany początek debaty podejmowanej na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego na temat sytuacji kobiet w życiu społecznym. Mamy nadzieję, że będzie ona systematycznie kontynuowana i rozwijana, nie tylko na poziomie teoretycznym, ale przerodzi się w propozycje konkretnych rozwiązań, stanowiąc donośny głos w dyskusji.

W prezentowanej monografii autorki podjęły się trudnego zadania: spojrzenia z różnych perspektyw na codzienną rzeczywistość współczesnych kobiet żyjących w różnych kontekstach społeczno-kulturowych – zarówno na obszarze Polski i innych krajów Unii Europejskiej, jak i w USA czy w wybranych krajach azjatyckich oraz Afryki Subsaharyjskiej. W artykułach została nakreślona sytuacja kobiet pracujących zawodowo oraz w obrębie gospodarstwa domowego. Znajdziemy tu analizy teoretyczne, pogłębione analizy danych zastanych, próbę określenia tożsamości współczesnej Polki, analizę przemian makro-społecznych mających wpływ na konstruowanie własnych biografii, opis kobiet w wieku dojrzałym, analizę prowadzoną z perspektywy płci jako determinanty kariery, rzeczowe, poparte wynikami badań analizy sytuacji kobiet pracujących zawodowo, podejmowane z różnych perspektyw teoretycznych, z uwzględnieniem wszelkich aspektów życia.

Książka ma charakter interdyscyplinarny, tworzy ją dziewięć wybranych tekstów o zróżnicowanej problematyce. Głos na temat pozycji i roli kobiety we współczesnym świecie zabrały nie tylko socjolożki, których artykuły w tej pozycji dominują, ale także przedstawicielki innych dyscyplin naukowych – politologii, pracy socjalnej oraz ekonomii. W poszczególnych tekstach zostały zachowane nieraz powtarzające się wyjaśnienia użytych w nich terminów, ponieważ każda z wypowiedzi stanowi zamkniętą całość i może być czytana oddzielnie. Z tych samych względów do każdego artykułu została podana odrębna bibliografia. Prezentowane wypowiedzi zostały zebrane w dwóch działach.

Pierwszy z nich, pt. *Społeczny wizerunek kobiety*, jest próbą nakreślenia obrazu współczesnej kobiety funkcjonującego w dyskursie społecznym. Podejmowana w tej części problematyka porusza kwestię tożsamości polskich kobiet (Małgorzata Pawlus), ich budżetu czasu

i związanego z tym deklarowanego przez respondentów podziału obowiązków domowych na typowo męskie i damskie (Joanna Wróblewska-Skrzek), wizerunku seniorki (Justyna Kurtyka-Chałas) oraz obrazu kobiety w Afryce Subsaharyjskiej (Kinga Lendzion).

Małgorzata Pawlus w artykule zatytułowanym *Tożsamość polskich kobiet – pomiędzy tradycją a nowoczesnością* przedstawia refleksję nad kwestią tożsamości Polek i ich współczesnych przemian. Tekst rozpoczyna dyskusja o pojęciu „tożsamości” i jego składowych. Autorka, przedstawiając rys historyczny nurtu emancypacyjnego kobiet, analizuje ich zaangażowanie w tradycyjne role społeczne w dobie procesów indywidualizacji oraz wzrostu znaczenia idei równości płci. Odwołując się do specyficznego, polskiego kontekstu historycznego, podkreśla jego znaczenie w zachodzących przekształceniach modernizacyjnych ról płciowych i tożsamości. Pisząc o współczesności, autorka przywołuje wyniki aktualnych badań autorytetów naukowych w tej dziedzinie (R. Siemieńska, A. Titkow, D. Duch-Krzystoszek i in.) W tekście znajdujemy również polemikę z nurtem opisującym tożsamość kobiet w duchu płci społeczno-kulturowej, krytykę ideologii gender. Przedstawione różne modele kobiecości uwarunkowane przez preferencje i priorytety w zakresie łączenia pracy zawodowej z życiem rodzinnym dopełniają wielopoziomowego obrazu współczesnej Polki w różnych odstonach i kolorach. Artykuł kończy się postulatem twórczej syntezy tradycji i nowoczesności w zakresie kreowania modelu kobiecości, doceniania wartości małżeństwa i rodziny.

Artykuł **Joanny Wróblewskiej-Skrzek** *Budżet czasu kobiety* rozwija podjęty wcześniej wątek wielozadaniowości kobiet w kontekście organizacji czasu. Odwołując się do danych zastanych GUS i przyjętej klasyfikacji badania budżetu czasu oraz danych CBOS, przywołuje najważniejsze ustalenia w zakresie dysponowania czasem w podziale na płeć, w grupie kobiet ze względu na ich sytuację osobistą (mężatki, mężatki i matki, samotne matki, kobiety samotne). Przeprowadzona analiza danych zastanych potwierdza tezę o przeciążeniu pracą kobiet, zwłaszcza tych, które jednocześnie podejmują role zawodowe,

rodzinne i macierzyńskie. Autorka podkreśla jednak, że – jak wynika z badań – preferencje Polaków dotyczące modelu rodziny stopniowo ewoluują w kierunku relacji egalitarnych. Badani część obowiązków domowych przypisywanych jeszcze do niedawna wyłącznie do ról kobiecych, obecnie uważają za obowiązki obydwu partnerów. Również podział środków finansowych w gospodarstwach domowych jest równy i z reguły uwarunkowany decyzją obojga partnerów. Niemniej jednak, jak podkreśla autorka, nadal pewne obowiązki domowe przypisane są wyłącznie kobietom, a jeżeli decyzje finansowe są podejmowane przez jednego partnera, to częściej dokonuje tego mężczyzna.

Przedstawione analizy budżetu czasu kobiet i mężczyzn, a także kobiet bezdzietnych i matek są podstawą do dyskusji zaproponowanej przez Małgorzatę Pawlus dotyczącej doskonalenia i uelastycznienia tradycyjnego podziału obowiązków w obrębie gospodarstwa domowego.

Obraz współczesnej seniorki prezentuje w swoim artykule *Seniorka aktywna czy bierna – obraz kobiety w okresie późnej dorosłości* **Justyna Kurtyka-Chałas**. Na podstawie własnych badań nakreśliła sylwetkę kobiety w wieku 60+ z perspektywy podejmowanej przez nią codziennej aktywności. W pierwszej partii tekstu, na podstawie źródeł zastanych, charakteryzuje aktywność człowieka w okresie późnej dorosłości, by następnie zaprezentować wyniki badań własnych – jakościowych i ilościowych – kobiet po sześćdziesiątym roku życia. Celem przeprowadzonych analiz jest ukazanie podobieństw i różnic w sposobie doświadczania starości przez seniorki mieszkające w domach rodzinnych oraz w domach pomocy społecznej. Miejsce zamieszkania seniorki okazało się ważną determinantą przyjmowania przez nią postawy aktywnej lub biernej w codziennej egzystencji. Autorka konkluduje, że możliwość pozostawania w domu rodzinnym jest dla osób starszych najlepszą formą profilaktyki wobec trudności doświadczanych w obszarze emocji i zachowań. Oferowana w domach opieki szeroka gama możliwych do podjęcia przez seniorki aktywności zarówno indywidualnych, jak i grupowych, nie zachęcała badanych kobiet do zaangażowania się w nie, częściej niż

te pozostające w domach rodzinnych uciekały w samotność. Wniosek ten dowodzi, jak ogromną wartość i znaczenie ma rodzina i krąg bliskich osób oraz jak ważna dla kobiet jest relacyjność i potrzeba pozostawania w kontakcie z bliskimi.

Wątek cech tożsamościowych charakteryzujących współczesne kobiety podejmuje kolejna autorka, przenosząc czytelników w zupełnie inny krąg kulturowy. Rozważania na temat wizerunku współczesnej kobiety zamyka artykuł **Kingi Lendzion** *Afrykańska kobieta – bezradność czy aktywność w działaniu?*, który polemizuje z obrazem Afrykanki nakreślonym w dyskursie zachodnich feministek. Od wielu lat aktywnie działające na kontynencie ruchy kobiece nie zgadzają się na przedstawianie swoich rodaczek wyłącznie jako kobiet słabych, nieodrzętych politycznie, biernych ofiar przemocy, niezdolnych do walki o swoją godność i prawa. Dowodem na to może być fakt, że w okresach konfliktów zbrojnych Afrykanki brały czynny udział w negocjacjach pokojowych, a po ustaniu wojen zaczęły z sukcesem kandydować do parlamentów poszczególnych państw afrykańskich. Autorka wskazuje także na potrzebę uwzględniania w analizie sytuacji Afrykanek odmiennego kontekstu kulturowego. Niestety, brakowało tego w polityce kolonialnej, jak również w programach rozwojowych adresowanych do krajów Południa w latach osiemdziesiątych XX wieku, co przyczyniło się do obniżenia pozycji afrykańskich kobiet w gospodarstwach domowych. Ten odwołujący się do odmiennego kręgu kulturowego tekst, uwzględniając spojrzenie kręgu zachodniego, pozwala na szerszą perspektywę analizy kwestii kobiecych w państwach europejskich.

Drugi dział niniejszej publikacji: *Aktywność zawodowa kobiet*, tworzy pięć artykułów analizujących sytuację kobiet pracujących zawodowo w nauce (Marta Luty-Michalak), problem godzenia istoty kobiecości z cyklem kariery naukowej (Olga Kotowska-Wójcik), sytuację kobiet pod względem ich kwalifikacji zawodowych, jak i przedsiębiorczości (Magdalena Hryniewicka), zagadnienie dostępności stanowisk zarządczych dla kobiet podejmujących działalność gospodarczą (Joanna Furmańczyk) oraz zagadnienie obecności kobiet wiejskich w socjologii

wsi w roli podmiotu badań, jak i przykład wybitnej badaczki tego obszaru – Barbary Tryfan (Sylwia Michalska).

Artykuł **Marty Luty-Michalak** *Płeć jako determinanta kariery naukowej* stanowi szeroko zakrojoną analizę „twardych” danych zastanych opisujących sytuację kobiet w nauce polskiej na tle sytuacji europejskiej. Opierając się na danych gromadzonych i publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny, Narodowe Centrum Nauki oraz Eurostat, autorka potwierdza postawioną w tytule tezę, że płeć stanowi determinantę stanowiącą o sukcesie na drodze pokonywania kolejnych szczebli kariery naukowej. Także w tej sferze kobiety mają trudności, choć edukacja (ale ta na niższych szczeblach) jest ich domeną. Należy dodać, że w ciągu kilku ostatnich dekad jest zauważalny pozytywny trend wzrostu liczebnego udziału kobiet wśród osób zajmujących się nauką, zarówno w Polsce, jak i w Europie. Jest tak na poziomie osób studiujących, co więcej, w 2013 roku mniejsza liczba mężczyzn niż kobiet otrzymała stopień naukowy doktora. Sytuacja odwraca się jednak na niekorzyść, jeśli weźmiemy pod uwagę kolejne szczeble kariery naukowej. Kobiety mają również mniejsze szanse na piastowanie wysokich stanowisk na uczelniach. Autorka zauważa mimo wszystko pozytywne elementy mogące prowadzić do zmian. Jako konieczność postuluje wprowadzenie głębokich reform na uczelniach wyższych, tak w zakresie formalnych systemów zachęt dla kobiet, jak i mentalnego przyjmowania i doceniania kobiecych talentów, wiedzy i umiejętności.

Wątek predyspozycji i wrodzonych talentów kobiecych w świecie nauki podejmuje **Olga Kotowska-Wójcik** w artykule *Nowa feministka jako naukowiec. Rzecz o pełni kobiecości*. W świetle myśli Edyty Stein oraz koncepcji nowego feminizmu wskazuje na problem łączenia kariery zawodowej z życiem rodzinnym kobiet naukowców, będących matkami. Przedstawiając specyfikę pracy na uczelni wyższej, związane z tym pozadydaktyczne obciążenia, schemat kariery naukowej ściśle nakładający się na biologiczny cykl życia kobiety, tradycyjny podział ról w rodzinie oraz trudności formalne – autorka przywołuje dane statystyczne ilustrujące przedstawione tezy. Odnosząc się do pojęcia work-life

balance, podkreśla, że istotnie nauka jest właściwym obszarem rozwoju ambicji zawodowych kobiet, czemu sprzyjają ich wrodzone umiejętności (przywoływana w tytule kobiecość), niemniej jednak potrzebują istotnego wsparcia i zrozumienia tak ze strony rodziny, jak i możliwości instytucjonalnych. Przywołane przykłady rozwiązań wspomagających kobiety-matki w realizowaniu zadań pracownika uczelni wyższej zostały ocenione jako nieefektywne i niemające charakteru kompleksowego rozwiązania, odpowiadającego skali problemu.

Magdalena Hryniewicka w opracowaniu *Kobieta w nauce i biznesie w świetle badań empirycznych* kontynuuje zagadnienie predyspozycji kobiet i ich potencjału. Na podstawie danych statystycznych dotyczących Polski i wybranych państw Unii Europejskiej wskazuje na rosnący trend przedsiębiorczości kobiet, ich umiejętności i kompetencji, które wciąż pozostają niewykorzystane w wystarczającym stopniu, niezbędnym do dalszego rozwoju gospodarczego. Nadal można zauważyć znaczącą różnicę w podejmowaniu działalności gospodarczej przez kobiety i mężczyzn, na korzyść tych drugich. W dalszej części artykułu prezentuje wyniki badań własnych opisujących opinie pracowników przedsiębiorstw, którzy posiadają dzieci, na temat wizerunku przełożonego: kobiety i mężczyzny, oraz wady i zalety powrotu kobiety na rynek pracy po urodzeniu dziecka. Z przeprowadzonych badań wynika, że ankietowanym władza kojarzy się przede wszystkim z płcią męską. Badani uważają, że można godzić pracę zawodową z macierzyństwem, czego dowodem jest fakt, że powrót kobiet na rynek pracy był słuszną decyzją zarówno w opinii samych kobiet, jak i ich partnerów.

Joanna Furmańczyk w tekście *Rola i znaczenie kobiet w zarządzaniu współczesnymi organizacjami* podejmuje problem udziału kobiet w kadrze zarządzającej przedsiębiorstwami, barier w dostępie do stanowisk kierowniczych oraz podaje sposoby przezwyciężania tego rodzaju trudności. Autorka analizuje rolę i udział kobiet w zarządzaniu przedsiębiorstwami zarówno w krajach europejskich, jak i w USA czy w wybranych krajach azjatyckich. Jak wynika z przedstawionych danych statystycznych, pozycja kobiet w kadrze zarządzającej jest znacząco

niższa od pozycji mężczyzn, choć, jak podkreśla autorka, sytuacja stopniowo się poprawia, ponieważ badania wykazują, że obecność kobiet na stanowiskach kierowniczych przynosi firmom także wymierne korzyści ekonomiczne. Za jedną z głównych przyczyn małego zaangażowania kobiet w pełnienie funkcji zarządczych (zarówno na szczeblu krajowym, jak również międzynarodowym) uważa stereotypowy obraz kobiety oraz uwarunkowania kulturowe.

Sylwia Michalska w artykule *Kobiety w socjologii wsi – badane i badaczki*, pozostając w świecie kobiet ambitnych, przenosi czytelnika w obszary wiejskie, by zaprezentować je jako odrębny rejon zainteresowań badaczy życia społecznego. Zdaniem autorki w okresie międzywojennym kobiety wiejskie często były postrzegane negatywnie, jako czynnik opóźniający rozwój obszarów wiejskich. Polskie badaczki wsi z tego okresu podkreślały natomiast w swych tekstach przeciążenie kobiet wiejskich pracą w obrębie gospodarstwa, problem tzw. „zbędnych” córek czy niedostosowanie programów nielicznych jeszcze wówczas szkół do realiów wiejskich. W drugiej części artykułu przybliży sylwetkę naukową profesor Barbary Tryfan, zasłużonej badaczki obszarów wiejskich i problemów kobiet na nich zamieszkujących, przez wiele lat związanej z Instytutem Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

Pragniemy w tym miejscu złożyć serdeczne podziękowania wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tej publikacji, a określając szerzej, do naukowego przedsięwzięcia, jakim jest cykl konferencji *Kobieta w nauce*. Dziękujemy za życzliwe zainteresowanie i poparcie naszej działalności Dyrektorowi Instytutu Socjologii Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW w Warszawie, ks. prof. dr. hab. Sławomirowi H. Zarębie, pod którego skrzydłami rozwijamy swoje kariery naukowe. Szczególne podziękowania należą się Dziekanowi Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW w Warszawie, dr. hab. Tadeuszowi Kamińskiemu, za wsparcie merytoryczne przy opracowaniu publikacji i trud sporządzenia recenzji. Dziękujemy za życzliwość i pomoc w prowadzeniu przez Zespół ds. Dobrych Praktyk aktywnej działalności, także na arenie międzynarodowej. Podziękowanie

za wnikliwą opinię, uwagi i pomocne spostrzeżenia kierujemy do Pani prof. SGGW – dr hab. Hanny Podedwornej. Wyrazy wdzięczności i uznania składamy także Pani dr Klaudii Śledzińskiej, z której inicjatywy powstał Zespół ds. Dobrych Praktyk, za jej dobrą energię i wytrwałość w promowaniu idei jego działalności, a koleżankom z Zespołu za wsparcie i pomoc. Serdecznie dziękujemy wszystkim autorkom za cierpliwe oczekiwanie i wysiłek włożony w opracowanie merytoryczne niniejszej publikacji. Żywimy nadzieję, że zapoczątkuje ona cenny cykl wydawniczy i przyniesie pożytek pracującym kobietom i matkom.